

Giza naturatik animalien eskubideetara: espezie partaidetza eta deliberamendu etikoa

MIKEL TORRES ALDAVE

EHUko Balioen Filosofia eta Gizarte Antropologia
Saileko doktoregaia

Zein da giza naturaren ideiak deliberamendu etikoaren baitan duen eginkizuna?¹ Eta, bereziki, zein motatako erlazioa ezarri daiteke giza naturaren ideiarene eta animalien estatus moralaren arazo etikoaren artean? Giza naturaren existentzia ukatzen duten autoreen aurka (Sartre, 1946), artikululu honetan giza naturaren ideiak deliberamendu etiko-politikoan paper garrantzitsua jokatu behar duela defendatzen saiatuko naiz (Nussbaum, 1986, 1992, 1993a, 1993b). Giza naturaren inguruan dudak ikuspegiarekin lotura zuzenean, aldarrikatuko dut gizakiak moralki jokatzeko duen gaitasun berezi paregabeak gainontzeko animaliek ez dauzkaten betebeharrak eta erantzukizunak inposatzen dizkigula, eta betebeharrak nahiz erantzukizun horien artean animaliak begirunez ondo tratatzeko betebeharra aurkitzen dela.

Animaliekiko dugun jokaera baldintzatu beharko lukeen arren, auzi moralari dagokionez, espezie partaidetza irizpide hutsala dela frogatzen saiatuko naiz, eta baieztatuko dut izaki ezberdinak beren espezieak finkatzen duen bizimodu partikularra errespetatuz tratatu beharko genituzkeela. Beste modura esanda, giza naturari buruz dudak ikuspegiak in-

plikatzen du animaliekiko betebeharrak moral zuzenak ditugula: hau da, izaki moralak eta razionalak garen neurrian, onartu beharko genuke animaliek kontsiderazio moral zuzena merezi dutela. Gauzak horrela —argudiatuko dut—, gizaki (eta agente moral) izateak inplikatzeko dituen betebeharrak eta erantzukizunak ezin dira gizakiengana soilik mugatu, eta, bide horretatik, animaliak zuzenean moralki aintzat hartzearen edo haien eskubideen alde joko dut.

Artikuluaren sei atalaren banaketan dago. Lehenengoan, koherentzia oinarritutako metodologia etikoaren inguruko oinarri-oinarrizko ideiak labur aurkeztuko ditut. Bigarren, giza naturari buruz dudak ikuspegi labur azalduko ditut, gizakia moraltasunez jokatu dezakeen izaki bakarra dela oinarritzeko helburuarekin. Hirugarren, ontologiaren ikuspegi monista aldarrikatuko ditut, gizakia gainerako animalietatik bereizten duten ontologia dualistak kritikatzeko helburuarekin. Laugarren atalean, animaliak moralki aintzat hartzearen auziari helduko diot, animaliek gizakiok merezi dugun antzeko kontsiderazio moral zuzena edo antzeko eskubideak merezi dituztela defendatuz. Bosgarren atalean, ordea, argudiatze moralaren testuinguruan, analogia bidezko argudioen baliozkotasun baldintzak jorratuko ditut, gizaki-animalia konparazioak egokiak noiz izan daitezkeen aztertze xedearekin. Azkenik, seigarren atalean, artikularen konklusio orokor nagusiak laburbilduko ditut.

Koherentzia oinarritutako metodologia etikoa

Argudio, sineskera eta teoria etikoak oinarritzeko hobesten dudak ikuspegi metodologikoa koherentzia oinarritutako *oreka gogoetatsua*ren metodoa da². Sendotasunean eta koherentzia funtsatutako metodoaren oinarritzeko ideia nahiko argia eta ulerterraza da: moraltasunarekin lotutako gure argudio, sineskera eta teoria etikoek elkarrekin bateragarriak izan behar dute. Koherentzia, metodo horren arabera, argudioen, sineskeren eta teorien oinarripenaren sendo-

tasuna ebaluatzeko irizpide zentrala da. Gure argudioak, sineskerak eta teoriak elkarren artean zenbat eta koherenteagoak izan, oinarripenaren indarra ere gero eta handiagoa izango da.

Gutariko bakoitzak sinesmen eta uste ezberdin asko dauz- kagu eta horiek gure jokabide moralala baldintzatzen dute. Argi eta garbi, izaki etikoak eta arrazoimendunak garen neurrian, gure sineskerak razionalak edo zentzudunak dire- lako itxaropena daukagu gehienok. Sendotasuna eta kohe- rentzia razionaltasunaren gutxieneko baldintzak dira eta, beraz, razionaltasun moralaren gutxieneko baldintzak ere izan behar dute halabeharrez. Gauzak horrela, gizakiok, agente moral razionalak garelako, sendotasunarekin eta ko- herentziarekin nahitaezko konpromisoa daukagu. Elkarren aurka doazen sineskerak aldi berean egiazkotzat (edo arra- zoizkotzat) jotzen baditugu, razionaltasunak eskatzen digu- na uste horien azterketa zorrotza egitea da, harik eta, mol- daketa egokien bidez, sineskeren multzo orokorrak sendo- tasuna eta koherentzia berreskuratzen dituen arte.

Razionaltasunaren gutxieneko baldintzak diren heinean, sendotasunak eta koherentziak eginkizun zentrala jokatz- en dute deliberamendu etiko-politikoaren prozesuan. Iritzi eti- ko-politiko bat aldarrikatzen dugun bakoitzean iritzi hori gure gainontzeko sineskera eta usteekin koherentea dela ziurtatu beharko genuke, gure usteen multzo orokorraren sendotasunak arduratzen gaituen neurrian behintzat³. Guta- riko gehienok iritzi etiko-politiko indartsuak aldarrikatzen ditugu (Euskal Herriak independentziarako eskubidea izan behar duela edo ez duela defendatzen dugu, emakumeek abortatzeko eskubidea izan behar dutela edo ez dutela sos- tengatzen dugu, homosexualek ezkontzeko aukera izan be- har duten ala ez eztabaidatzen dugu, e.a.). Iritzi etiko-poli- tiko indartsu horien artean, animaliek guk baino kontside- razio moral askoz txikiagoa edo eskubide oso mugatuak soi- lik merezi dituztela dioen ustea nagusi da gaur egun. Uste horren ondorio praktikoen emaitzak begi bistakoak dira: gu

elikatzeko asmoz animaliak hiltzen ditugu, esperimentu zientifikoak garatzearen animaliak kaltetzen ditugu (esperimentu horiek gure ongizatea hobetuko dutelakoan), arropa egiteko ere animaliak hiltzen ditugu, e.a.

Baina, sendoak eta koherenteak al dira praktika horiek defendatzen ditugun gainontzeko sineskera moralekin? Ezetz pentsatzen dut. Hirugarren atalean, animaliek kontsiderazio moral askoz txikiagoa edo eskubide oso mugatuak soilik merezi dituztela aldarrikatzea oinarrizko printzipio moral batzuen aurka doala sostengatuko dut, zeharo zabaldua dagoen uste horrek sendotasunik eta koherentziarik ez duela baieztatuz. Hala balitz, animaliek guk baino kontsiderazio moral askoz txikiagoa edo eskubide oso mugatuak soilik merezi dituztela dioten sineskerak zalantzan jartzeko arrazoi hobezinak izango genituzke.

Gizakia, deliberatzeko eta moralki jokatzeko gaitasuna duen animalia razionala

Giza natura azaltzeko propietate esentzialak eta akzidentalak bereiztea eskatzen du. Azalpenak hurrengo forma hartu lezake: gizaki batek X, Y edo Z propietate akzidentalak (adibidez: hilabetean 1.000 euroko soldata irabaztearen propietatea, azala beltza edukitzearen propietatea edo euskara ezagutzearen propietatea) galdu arren, gizaki horri oraindik *gizaki* dei dakioko inolako arazorik gabe. Haatik, galtzen baldin baditu A, B edo C propietate esentzialak (adibidez: etorkizuna neurri batean aurreikusteko gaitasuna, modu librean aukeratzeko eta jokatzeko gaitasuna edo erabakiak hartzerakoan besteen interesak kontuan hartzeko gaitasuna), ezin izango genuke jada gizaki gisa onartu. Propietate bi multzo horiek bereizteko ezinbestekoa da azterketa ebaluatzailea egitea; izan ere, ezinbestekoa izango zaigu galde-tzea zeintzuk diren propietate garrantzitsuak gizakiak gizaki gisa ezaugarritzeko. Horrek giza naturaren gaineko ikuspegiaren, ontologiaren eta etikaren arteko lotura dagoela in-

plikatzen du, gertakarien eta balioen arteko behin betiko bereizketa absolutua ukatuz (Putnam, 1993; 2002).

Eboluzioaren teoriaren arabera, *gizakia* oraindik gizatiarrak ez ziren espezie biologikoengandik eboluzionatutako espezie biologikoa da. Neurri horretan, gizakiok gainontzeko izaki bizidunekin jatorria partekatzen dugun animaliak besterik ez gara. Hala ere, izaki bizidun guztien jatorri komuna oinarritzeaz gain, eboluzioaren teoriak gizakien berezitasunak ulertzeko interpretazio marko aparta ere eskaintzen digu. Gizakiok ezberdintasun anatomikoak nahiz portaerakoak ditugu gainontzeko animaliekin alderatuta (Ayala, 2006). Portaera ezberdintasun garrantzitsuenen artean, etikoki jokatzeko gaitasuna zerrendaren gailurrean agertzen zaigu. Lankidetzeta edo altruismoa bezalako jokabideak animalien aurkitu ditzakegun arren, gizakiak gara etikoki jokatzeko gaitasuna dugun izaki bakarrak (Korsgaard, 2006). Dena den, askok partekatzen dugun ikuspegi hau zalantzan jarri dute, neurri batean behintzat, autore garaikide batzuek (DeGrazia, 1996, 199-204; De Waal, 2006; Rowlands, 2012). Azken horien arabera, animalien jokabidearen eta giza portaera moralaren artean jarraitutasuna dago haustura baino gehiago, animalia batzuek nolabaiteko jokabide moralki bertutetsu ahula garatzeko gaitasuna izango bailukete. Tesi horren inguruan ditudan zalantza eta kezka nagusiak beste leku batean aurkeztu nituen (ikus: Torres Aldave, 2012) eta, beraz, ez ditut hemen berriz errepikatuko.

Idatzi honetan onartuko dut etikoki jokatzeko gaitasuna dela gizakien eta animalien arteko ezberdintasun nagusieta-koa. Gizaki gehienok moraltasunez jokatzen dugun (edo moraltasunez jokatzeko aukera dugun) izaki razionalak gara; animaliek, berriz, gutxieneko autonomia maila ez daukaten neurrian, ez dute horrela jokatzeko ahalmenik⁴. Gizakien eta gainontzeko animalien artean dagoen ezberdintasun edo haustura sakon garrantzitsu horrek animaliekiko betebeharrak moral zuzen sakonak ditugula inplikatu du, beraiek gurekiko ez dituzten betebeharrak.

Esentzialki izaki etikoak garen heinean, hurrengo oinarritzko galderari erantzun behar diogu: zeintzuk dira kontsiderazio moral zuzena edo eskubideak merezi dituzten izakiak? Eta, zeintzuk dira kontsiderazio moral zuzen hori edo eskubide horiek oinarritzeko ezinbestekoak diren irizpideak? Zergatik dira irizpide horiek garrantzitsuak? Espeziearen kontzeptua biologian oinarritzkoa dela argi dago, baina zein da deliberamendu etikoaan jokatzeko duen eta joka dezakeen papera? Espezie-partaidetza kontsiderazio moralak zehazteko garrantzizko irizpidea ote da?

Mortalasunaren hiru funtsezko printzipiotan (Rowlands, 2002, 26-57) eta animalien eskubideen aldeko bi argudiotan (Singer, 1990, 37-59; Rowlands, 2002, 26-57) oinarrituz, gizakiek aparte animalia batzuek ere kontsiderazio moral zuzena edo eskubideak merezi dituztela defendatuko dut. Herrera Guevararekin (2008) bat eginez, zenbat eta razionalagoak nahiz moralagoak izan (zenbat eta gizatiarragoak, azken finean), gainontzeko animaliekiko orduan eta lotura nahiz betebeharrak moral zuzen garrantzitsu sakonagoak ditugula frogatzen saiatuko naiz. Horrela, animalien eskubideekin lotutako deliberamendu etikoen esparruan, giza naturaren ideiak paper nagusia jokatzeko duela oinarritzen saiatuko naiz, gertakarien eta balioen artean nolabaiteko lotura egon badagoela iradokitzen dudana bitartean. Horretarako lehenengo pausoa giza naturaren ikuspegi zehatza ematea izan da, gizakiak izaki moral razional gisa definituz. Bigarren pausari ekingo diot hurrengo atalean, gizakiak animalien artean erabat bereizten dituzten teoria ontologiko dualisten kritika planteatuz.

Dualismoaren gainbehera eta monismo ontologikoaren defentsak

Moraliki jokatzeko gaitasuna alde batera utzita, gizakien eta animalien artean jarraitutasun eta antzekotasun garrantzitsu sakonak daudela oinarritzeko ontologia monista geuregana-

tzea inportantea da (Herrera Guevara, 2008, 21-4). Gizakien eta animalien artean amildegi ontologiko gaindiezina dagoe-la dioen ideia filosofo askok defendatu dute historian zehar eta, onerako edo txarrerako, gure mendebaldeko kulturaren herentziaren bidez jasotzen dugun ideia nagusietakoa bilakatu da. Ezberdintasun ontologikoaren tesi horren arabera, azaleko loturak eta antzekotasunak egon daitezkeen arren, gizakien eta gainontzeko izaki bizidunen artean erabateko hausturak edo ezberdintasunak daude. Gizakiok bizidunen munduan parekorik ez dugun izakiak omen gara. Hala eta guztiz ere, zaila da bateratzea ezberdintasun ontologikoaren tesia gaur egun gure lekua kosmosean zein den erakusten duten ezagutza zientifiko-biologikoekin, bereziki Darwinek garatutako eboluzioaren teoriarekin (Riechmann, 2003, 51-8).

Dualismoaren eta berorrek inplikatu ohi duen ezberdintasun ontologikoaren tesiaren aurrean, monismoaren eta antzekotasun ontologikoaren tesiak defendatu nahi ditut. Ontologia maila desberdinak dituen jarraitutasun fisiko-biologiko-sozial bakarrean oinarritzen dela uste dut. Izakien maila ezberdin bakoitzak berezko propietate gaineratorriak eduki ditzake, baina horrek ez du inolaz ere inplikatzeko maila gorenak beste maila apalagoetatik guztiz independenteak direnik, are gutxiago erabateko bereizketa edo haustura dagoenik maila ezberdinen artean. Dualismo metafisikoa baino, materialismoan oinarritutako ontologia eboluzionista animaliekiko loturak eta antzekotasunak aztertzeke abiapuntu egokiagoa da.

Dualismoa⁵ bi eta soilik bi substantzia mota existitzen direla dioen teoria metafisikoa da: objektu fisikoak eta gogoak edo arimak. Objektu fisikoak espazioan eta denboran zabalitzen diren entitate solidoak dira, publikoki behagarriak dira, materialiaz osatuta daude eta, neurri handi batean, objektiboak dira. Gogoak, berriz, kualitatiboki ezberdinak dira objektu fisikoekin konparatuz, ez baitira espazioan zabalitzen, ez dira ez solidoak ezta materialak ere, haiek publikoki behatzea ezinezkoa da eta subjektiboak dira. Dualismoa-

ren arabera, gogoa ez da substantzia fisikoa; gogoa eta gorputza elkarrekin lotura duten substantzia ezberdinak dira⁶. Gorputzaren eta gogoaren artean identitate erlaziorik ez dagoela defendatzen duten doktrinetako bat da beraz dualismoa, gogoa ezin baita inolaz ere garunaren ezaugarri fisikoe-tara soilik murriztu. Ikuspegi horren arabera, gizakiak gauza fisikoez (gorputza) eta ez-fisikoez (gogo, arima) osatutako izakiak gara⁷ eta animaliak, aldiz, osagai fisikoak soilik dituzten izaki mekanikoak dira (Descartes, 1637, 81-5)⁸. Animaliek ez dute gogorik edo arimarik. Dualismoaren tesi nagusien azalpen labur horrek ez dio justizia egiten teoriaren konplexutasun eta ñabardura zehatz askori, baina ikuspegiaren irudi orokor argia osatzeko nahikoa izatea espero dut.

Zientzia enpirikoek betidanik arazoak izan dituzte gogo (ustez materialak ez diren pentsamenduez, emozioez, intuizioez, e.a. bezalako osagaiez osaturikoa) garunetik (argi eta garbi fisikoa besterik ez den hori) nola sortu daitekeen azaltzeko, eta horrek, beste faktore historiko eta kulturekin batera⁹, dualismoaren arrakasta historikoa azaldu lezake. Dena den, kontzientzia zehatz-mehatz zer den oraindik ez dakigun arren, gogo garunetik nola eratorri daitekeen azaltzeko aurrerapen garrantzitsuak ekarri dituzte neurozientziak azken urteetan (ikusi, adibidez: Damasio, 1994). Garunean gertatzen diren fenomeno askok erlazio zuzena daukate gogoan gertatzen direnekin; adibidez, garun lesio batzuek gogoaren funtzionamenduan akatsak sortzen dituztela garbi dago. Froga horiek gogoaren filosofia materialista baten alde jokatzeko dutela iruditzen zait¹⁰. Beste aldetik, eboluzioaren teoriaren arabera, gizakia bizitza forma xumeagoetatik eboluzionatu duen animalia espeziea da eta dualismoak arazoak dauzka gertakari horren inguruko azalpen egokia eskaintzeko. Nola sortu da gogo eboluzioaren historian? Nola azaldu daiteke gogoaren eboluzioaren eta garunaren eboluzioaren arteko korrelazio estua, biak substantzia guztiz ezberdinak direla baieztatzen bada? Gorputzaren eta gogoaren eboluzio biologikoan korrelazioa dagoela dirudi

argi eta garbi, eta dualistek arazoak dituzte korrelazio hori azaltzerako orduan. Neurozientzia garaikideak eta eboluzioaren teoriak dualismoa zalantzan jartzeko arrazoi enpiriko onak eskaintzen dizkigutela inplikatu lezake horrek guztiak.

Zientzia enpirikoen aurrerapenetan oinarrituriko argudioak alde batera utzita, dualismoaren arazo filosofikoak ere aski ezagunak dira. Dualismoaren arazo nagusietako bat materiala ez den gogoa/arima materiala den garunarekin/gorputzarekin nola elkarreragin dezakeen azaltzeko zailtasuna da. Ez da batere erraza azaltzea nola materiala ez den zerbaitek baldintzatu edo eragin dezakeen materiala den horretan. Monismo ontologikoaren teoria materialista ezberdinek abantaila garbia daukate esparru horretan. Substantzia mota bakarra baldin badago (materiala), badirudi izaki ezberdinen arteko erlazioak azalpen fisiko hutsen bidez azaldu daitezkeela, nahiz eta bide horretatik, besteak beste, kontzientziaren misterioa oraindik ez den argitu.

Beste aldetik, ez dago inolaz ere garbi zer den dualistek gogoaren izaerari buruz diotena. Nolakoa da gogoaren izaera teoria dualistetan? Gogoari materialtasunik eta publikotasunik eza edo subjektibitatea bezalako ezaugarri orokor batzuk egotzen dizkioten arren, ezaugarri orokor horietaz aparte zaila da jakitea zein den beraiek defendatzen duten gogoaren izaeraren irudia. Adibidez, zer esan nahi eta inplikatzeko du gogoak izaki fisikoa ez izateak? Agian honelako tesiak aldarrikatu nahi dituzte: gogoak ez du formarik edo tamainarik, pisurik ez du, kolorerik edo usainik ez du, partikula fisikoez osaturik ez dago, e.a. Arazoa da gogoaren izaera azaltzeko horrelako saiakerak ezaugarri negatiboetan soilik oinarritzen direla, hau da, gogoaren izaera azaltzeko gogoak zer ez den esaten digute. Baina, noski, horrek ez digu deus ere esaten gogoaren izaerari buruz. Gauzak horrela, ez dago batere garbi zer den dualistek esaten dutena gogoak izaki ez-fisikoa dela diotenean. Gogoaren kontzeptuaren esanahiaren inguruan argitasuna lortzeko, dualistak ezin dira mugatu gogoak ez dituen propietateen zerrenda osatzera,

zerrenda amaigabea izango bailitzateke. Ez dio axola zerrendak nolako luzera duen, gogoaren izaeraren inguruko iluntasuna baztertzeko baieztapen positiboak egin beharko lituzkete dualistek halaberrez. Puntu honetan, gogoak egiten dituen gauzak aipatzeko tentazioa eduki lezakete dualistek. Saiakera hutsala dela deritzot. Gogoak pentsamenduak eta arrazonamenduak sortzen ditu, kontzientzia osatzen du, intentzioak eta desioak sortzen ditu, e.a. Baina horrek ez du argitzen ikuspegi dualista; izan ere, gogoaren teoria materialistek beren ikuspegien barruan gogoaren ezaugarri horiek txertatzeko inolako arazorik ez dute. Ezberdintasuna da materialistek garunaren eta gogoaren arteko korrelazio estua (edo, batzuetan, erlazio kausal zuzena) erakusten dutela; pentsamendu eta arrazonamenduez, kontzientziaz, intentzio eta desioez hitz egiten dutenean, materialistek gogoaren irudi argia eskaintzen digute: gogoak egiten dituen gauzak garun prozesuen bidez azaldu daitezke. Ikuspegi dualistetan, horrelako azalpenik ez dago eta, beraz, pentsamenduak bezalako gogoaren produkzioak izaki misterioitsuak bilakatzen dira. Dualismoak ez digu esaten gogoa zer den eta, hori dela eta, teoria dualisten bihotzean aurkitzen den objektu fisikoak/gogoa funtsezko bereizketa ulertezina dela ondorioztatu genezake, dualismoa ikuspegi metafisiko onartezina bilakatuz.

Kontsiderazio moralaren auzia eta animalien eskubideen aldeko bi argudio

Gizaki gehienok animalia asko nolabaiteko kontsiderazio morala merezi duten izaki gisa ikusten ditugu. Adibidez, mendian bat-batean topatu dudan txori bati su ematen badiot asper-asper egina nagoelako, gehienon intuizioak dio jokabide hori moralki onartezina dela. Hori, noski, argudioa baino konstatazio hutsa da, intuizioak ez baitira berez argudioak. Agian gehienok oker gabiltza auzi honetan eta animaliek ez dute inolako kontsiderazio moralik merezi; horre-

la balitz, txoriari su emateak ez luke inolako auzi moralik ekarriko. Nolabait esatearren, gustu kontu hutsa besterik ez litzateke izango: nik txoriei su ematea gustuko dut eta gehienok ez duzue hori gustuko, akabo eztabaida. Dena den, intuizioak aurkakoa esaten digun arren, artikulua honetan ez dut onartutzat joko animaliek nolabaiteko kontsiderazio morala merezi dutela dioen tesia, eta animalien eskubideen aldeko bi argudioren bidez oinarritzen saiatuko naiz.

Izaki batek kontsiderazio morala merezi du baldin eta agente moralek, erabakiak hartu behar dituztenean, izaki horren interesak edo ongizatea kontuan hartzeko beharra baldin badaukate. Beste modu batean esanda, izaki batek kontsiderazio morala merezi duela esateak inplikutzen du agente moralek aintzat hartu behar dituztela beren ekintzek aipatu izaki horren interesetan eta ongizatean izango litzaketan ondorioak. Gauza batzuek kontsiderazio moral zuzena merezi dute (gizakiek eta animalia batzuek, adibidez) eta beste batzuek, ordea, ez-zuzena soilik (artelaneak, autoek, landareek...)¹¹.

Zein da kontsiderazio moral zuzena merezi izateko irizpide nahikoa eta/edo beharrezkoa?¹² Askotan, kontzientzia edukitzea onartzen da kontsiderazio moral zuzena mereitzeko irizpide nahiko eta beharrezko gisa¹³. Irizpide horren arabera, kontzientzia duten izakiek kontsiderazio moral zuzena merezi dute eta kontzienteak ez diren izakiek, aldiz, ez dute horrelako kontsideraziorik merezi. Irizpidearen atzean ezkututzen den intuizioa hurrengoa da: kontzienteak diren izakiek ongizate subjektiboaren esperientzia dute, alegia, izaki horiei axola zaie gertatzen zaiena. Aitzitik, kontzientziarik ez duen izaki batek ez luke ongizate subjektiboaren esperientzia edukiko eta, beraz, ez zaio axola gertatzen zaiona (horrela hitz egiteak zentzurik baldin badu). Animalia bati su ematen badiogu, animaliarik ekintza horrek min ematen dio eta minaren sentipen subjektiboa esperimendatzen du. Badi-rudi hori, berez, garrantzi morala duen fenomeno delako. Auto bati su ematen badiogu, ordea, ekintza horrek ez dio ino-

lako minik emango, autoak ez baitu esperimentatzen minaren inolako sentipen subjektibo deserosorik; izan ere, izaki kontzienteak ez diren neurrian, autoak ez dira horrelako esperientziak izan ditzaketen izaki motak. Zentzu metaforiko batean hitz egin genezake autoaren ongizateaz, noski; baina zentzu hertsian autoak ongizate subjektiboa ez duten izakiak dira. Gauzak horrela, animaliek (giza animaliak barne) kontsiderazio moral zuzena mereziko lukete baldin eta bakarrik baldin izaki kontzienteak izango balira. Ondorioz, kontzientziak kontsiderazio moral zuzenaren mugak zehazten ditu.

Lehenago esan dut animaliei nolabaiteko kontsiderazio morala intuitiboki egozten diegula. Hala eta guztiz ere, gizaki gehienok pentsatzen dugu animaliek guk baino kontsiderazio moral txikiagoa merezi dutela; gurekin konparatuta, animaliek bigarren mailako estatus morala merezi dutela pentsatzen dugu. Oinarri sendorik al dago baieztapen hori funtsatzeko? Ezezkoan nago. Rowlandsekin (2002, 26-57) batera, nire tesia da animalien kontsiderazio moralaren inguruko ikuspegi arrunt horrek sendotasunik ez duela, koherentea ez da eta. Zergatik edo zerekin ez da koherentea? Onartzen ditugun irizpide edo printzipio moral oinarrizko batzuekin, hain zuzen ere. Animalien eta gizakien arteko nolabaiteko berdintasun morala defendatzen saiatuko naiz: animaliek eta gizakiek, izaki kontzienteak diren neurrian, kontsiderazio moral zuzen berdina edo, gutxienez, oso antzekoa merezi dute nire tesiaren arabera. Izaki kontziente guztiek estatus moral berdina edo oso antzekoa merezi dutela defendatzen saiatuko naiz, beraz.

Moralitatearen oinarrizko bi printzipio *berdintasunaren printzipioa* (gizaki guztiak moralki berdina dira¹⁴) eta *merzimentuaren printzipioa* (inori ezin zaizkio leporatu bere kontroletik at dauden jokabideak, ezta haien ondorioak ere) dira. Bi printzipio horiek elkarrekiko lotura zuzena daukate. Kasuren bat baldin badago, zeinean gizaki baten kontsiderazio moralari beste batenari baino pisu handiagoa eman behar zaion, orduan kontsiderazio moral txikiagoa merezi

duen gizakiak libreki egindako zerbaitetan baino ezin da aurkitu bereizketa horren justifikazioa.

Merezimenduaren eta kontsiderazio moral berdinen arteko lotura estua da. Zertan datza berdintasunaren printzipioaren oinarria? Oraindik oinarrizkoagoa den beste printzipio batetik eratoritzen da: *garrantziaren printzipioa* (ez dago desberdintasun moralik moralki garrantzitsua den beste desberdintasunik egon ezean). Garrantziaren printzipioa moralki ebaluatu daitekeen edozein gauzari aplikatu dakioke: pertsonak, ekintzak, erakundeak, arauak, e.a. Puntu honetan arazo nagusia, noski, desberdintasun bat moralki garrantzitsua bilakatzen duten irizpideetan edo desberdintasunetan ados jartzean datza. Dena den, gaur egun, demokraziaren eta berdintasunaren idealak onartzen ditugun heinean eta kontsiderazio moralari dagokionez, gizakien artean ezberdintasun moral garrantzitsurik ez dagoela pentsatu ohi dugu, baita gizaki guztiek kontsiderazio moral berdina merezi dutela ere.

Nola lotzen zaizkio moralitasunaren hiru funtsezko printzipio horiek animalien kontsiderazio moralaren auziari? Kontua da animalien eskubideen aldeko argudio indartsua osatu daitekeela aipatutako oinarrizko printzipio moralez baliatuz gero. Argudioak honako forma hartu lezake:

1. *Lehenengo premisa*: gizaki guztiek kontsiderazio moral berdina merezi dute (berdintasunaren printzipioa).
2. *Bigarren premisa*: desberdintasun moralik ez dago moralki garrantzitsua den beste desberdintasunik egon ezean (garrantziaren printzipioa).
3. *Hirugarren premisa*: gizakien eta animalia askoren artean garrantzi moralak duen inolako desberdintasunik ez dago.
4. *Ondorioa*: animalia askok gizakiek merezi duten kontsiderazio moral berdina merezi dute.

Hirugarren premisa eztabaidagarria bezain polemikoa da argi eta garbi. Gizakiok gaitasun fisiko eta intelektual ezberdin anitzak ditugu elkarren artean, eta desberdintasun ho-

riek areagotzen dira gizakien eta gainontzeko animalien artean. Hala ere, hirugarren premisa defendagarria iruditzen zait: gizakien eta gainontzeko animalien artean desberdintasun handiak eta ugariak aurkitu arren, kontsiderazio moralaren auziari dagokionez horiek garrantzirik ez dutela pentsatzen dut. Bi galdera nagusi mahaigaineratu behar dira orain:

1. Zeintzuk dira gizakien eta animalien arteko ezberdintasun nagusiak?
2. Ezberdintasun horiek garrantzi moralala al dute?

Lehen esan bezala, gizakien eta animalien artean ezberdintasun sakon anitzak aurkitu ditzakegu. Hiru multzotan antolatuko ditut, multzo hauek ezberdintasun nagusi guztiak jasotzeko gai izango direlako esperantzarekin.

Batetik, espezie partaidetza da lehenengo ezberdintasun nagusia. Gizakion eta gainontzeko animalien arteko ezberdintasun bistakoena da animaliak giza espezieko kideak ez direla. Nabarmenki, inolako animaliarik ez dago gurekin propietate hori konpartitu dezakeenik. Moralki garrantzitsua ote da hori? Ez. Espezie bateko ala besteko kide izatea genetika kontu hutsa besterik ez da azken finean¹⁵ eta, orerako edo txarrerako, ez da erraza ikustea zergatik gene batzuk edukitzea beste batzuk edukitzea baino garrantzitsua goa den kontsiderazio moralari dagokionez¹⁶, batez ere kontuan hartzen badugu giza espeziearen mailaz mailako azaleratzea eboluzioaren teoriaren arabera. Espezie berriak espezie zaharretatik apurka-apurka sortzen dira; gauzak horrela, onartzen badugu gizakiok (*Homo sapiens*) *Homo erectus* espezieetik gutxika-gutxika eboluzionatutako izakiak garela, nahiko arbitrarioa dirudi guk kontsiderazio moralala merezi dugula eta azken espezie horretako kideek, berriz, merezi ez dutela baieztatzea¹⁷. Ez dago momentu magiko bat, zein角度an espezie bat bat-batean beste espezie ezberdin bat bilakatzen den. Beste aldetik, espezieak garrantzi moralala daukala dioten tesiak ondorio praktiko onartezinak ekar ditzake. Eman dezagun izugarri adimentsuak (gizaki gehienok

baino askoz gehiago) diren estralurtarrak iristen direla gurre planetara. Ukatuko al genieke kontsiderazio morala soilik gure espeziekoak ez izateagatik? Ezezkoan nago, ziur aski estralurtarrei nolabaiteko kontsiderazio morala egotziko genieke, baina ez dut ikusten nola egin genezakeen hori oinarri genetikoetan soilik funtsatzen baditugu kontsiderazio morala merezi izateko argudioak.

Adibide hori arraroegia iruditzekotan, genetikaren garrantzian oinarritutako argudioen arriskura jo dezakegu. Espezieak garrantzi morala duela onartzen badugu eta espeziea kategoria genetiko huts gisa ikusten badugu, ez legoke garbi zergatik arraza edo sexua bezalako beste kategoria genetikoek ere ez luketen garrantzi morala eduki behar. Gauzak horrela, kontsiderazio moralaren kontzeptua espezie partaidetzaren kontzeptuarekin zuzenean lotuta ez dagoela ondorioztatu beharko genuke. Hala bada, hasiera batean behintzat eta pentsatu ohi dugunaren aurka, gizakia izateak ez du inolako garrantzi moral berezirik inplikatzeko kontsiderazio moralaren auziari dagokionez¹⁸.

Bestetik, gizakien eta animalien arteko ezberdintasun fisiko eta mentalak har ditzakegu aintzat. Normalean, gizakiok gure burua gainontzeko animaliena baino askoz adimentsuagotzat jotzen dugu; izaki argiak eta adimentsuak gara, eta animaliak, ordea, izaki ergelak eta inozoak dira. Zer nolako garrantzi morala dauka ezberdintasun horrek? Bat ere ez. Edonolako ezberdintasun fisiko edo intelektualetan oinarritutako argudioek espezieen gainjartzearen argudioaren erronkari aurre egin behar diote. Gizaki gehienok gainontzeko animaliek ez dituzten gaitasun fisikoak eta intelektuallak ditugula egia nabarmena izan arren, salbuespenak, ez gutxi, egon badaude (haur jaioberriak, alzheimerrak jota dauden agureak, koma egoeran dauden gizakiak, e.a.). Animalia batzuek gizaki batzuek baino gaitasun fisiko nahiz intelektual handiagoak eta sakonagoak dituzte. Hortaz, haiek gaitasun fisiko eta intelektual txikiagokoak direla eta animaliek gizakiok baino kontsiderazio moral gutxiago merezi

dutela defendatu nahi izanez gero, eta kontuan izanda espezie partaidetzak inolako garrantzi moralik ez duela, gaitasun fisiko eta intelektual txikiagoak dituzten gizakiek ere kontsiderazio moral gutxiago mereziko luketela ondorioztatuharko genuke (gure pentsamendu eta argudiatzeetan koherentzia mantendu nahi izanez gero behintzat¹⁹). Espezieen gainjartzearen argudioa honela aurkeztu daiteke:

1. *Lehenengo premisa*: X da propietate bereizgarri bat, gizakiak eta gainontzeko animaliak elkarrengandik bereizten dituen eta moralki garrantzitsua dena.
2. *Bigarren premisa*: X propietate bereizgarria ez daukaten gizakiak egon badaude.
3. *Ondorioa*: orduan, bi aukera daude: (1) gizaki horiek ez dute merezi animaliek baino kontsiderazio moral handiagorik; edo (2) X propietate bereizgarria edukitzea moralki garrantzitsua dela dioen tesia baztertu beharra dago.

Argudioa indartsua da benetan: izan ere, ez du axola nola definitzen dugun X propietatea (gaitasun fisiko zehatz gisa, gutxieneko maila intelektual gisa, e.a.), propietate hori ez daukaten gizakiak aurkituko baititugu²⁰. Gizakien eta animalien arteko desberdintasun kualitatibo nagusia moralki jokatzeko gaitasunean datzala postulatu dut lehen. Espezieen gainjartzearen argudioa ere irizpide horri aplikatu dakiokela seinalatzea garrantzitsua da. Moralki jokatzeko gaitasuna eduki arren, ez dugu gaitasun hori ez duten izakiek baino kontsiderazio moral handiagoa merezi. Moralki jokatzeko gaitasunari dagokion aldea edo ezberdintasuna garrantzitsua da, noski, auzi moral askotan (adibidez, erantzukizunari lotutako auzietan); baina, kontsiderazio moralaren auziari dagokionez, ez da moralki garrantzitsua. Moralki jokatzeko gaitasunaren eskutik, animaliekiko betebeharrak moral zuzenak dauzkagula ondorioztatzen da, ez animaliek baino kontsiderazio moral handiagoa merezi dugula.

Espezieen gainjartzearen argudioari aurre egiteko aukera badago; izan ere, koherentziaren edo sendotasunaren eska-

kizunak ez digu esaten gure usteetatik zeintzuk baztertu beharko genituzkeen. Jaioberriak diren, alzheimerrak jota dauden, koma egoeran dauden, e.a. bezalako gizakiek, beren gaitasun fisiko eta intelektual txikiagoak direla eta, gaintzeko gizakiek baino kontsiderazio moral gutxiago merezi dutela onartzeko prest egotekotan, orduan, inolako kontraesanik edo inkoherentziarik gabe, aldi berean sostengatu genezake animaliek gizakiek (edo gizaki gehienek, hobe esanda) baino kontsiderazio moral txikiagoa ere merezi dutela.

Egia da batzuek (espezieen gainjartzearen argudioaren) ondorioak planteatzen duen disjuntzioaren aurrean (1) aukeratuko luketela; baina gehienok, intuitiboki behintzat, jarrera horren aurka gaude eta, ondorioz, (2) aukeratzearen alde (berdintasunaren printzipioa oinarrizko printzipio moral delatuta pentsatzen dugulako). Berdintasunaren printzipioa ukatzeak bi arazo nagusi ditu: alde batetik, ondorio praktikoa latzak eduki ditzake, kontsiderazio moral txikiagoa merezi duten gizakien diskriminazioari eta esplotazioari atak irekitzen baitizkio; bestetik, kontsiderazio moral osoa eskuratzeko gutxieneko maila zein den zehaztea ez da batere erraza, arbitrarioki egiten ez bada.

Kontuak kontu, eta objekzio horren garrantzia onartu arren, gizakien eta animalia askoren artean garrantzi moral delatuta duen inolako desberdintasunik ez dagoela pentsatzeko argudio onak ditugu eta, beraz, animalien eskubideen aldeko argudioaren hirugarren premisa polemikoa defendatzeko oinarri sendoak ditugu. Orduan, oker ez banago, animalia askok gizakiek merezi duten kontsiderazio moral berdina (edo, gutxienez, oso antzekoa) merezi dutela ondorioztatzea behartuta gaude.

Erabili ditudan argudioak batez ere gizaki-animalia analogietan oinarritzen direnez, analogia bidezko argudioen egokitasunaren inguruko gogoeta batzuk eskainiko ditut segidan, erabilitako argudioak egokiak izan daitezkeela oinarritzeko itxaropenarekin.

Analogia bidezko argudioen egokitasun baldintzak deliberamendu etikoan

Analogia bidezko argudioak²¹ askotan erabiltzen dira deliberamendu etikoaren prozesuan, horrelako argudioek gure ikuspegi moralen koherentziaren eta sendotasunaren inguruan pentsatzerakoan bereziki laguntza bikaina eskaintzen baitigute. Argudio analogikoak konparazioan edo alderapenean oinarritzen dira. Deliberamendu moralari dagokionez, analogian oinarrituriko argudioen funtsezko ideia hurrengoa da: antzeko kasuak antzera tratatu behar dira. Ideia horrek zuzeneko lotura dauka aurreko atalean aurkeztutako garrantziaren printzipioarekin: ez dago desberdintasun moralki moralki garrantzitsua den beste desberdintasunik gabe. Pentsatu dezagun hurrengo adibideari buruz. X ekintza (adibidez, ondo pasatzeko asmotan, haurtxo bati su ematea) gaizki dagoela uste dugu. Suposa dezagun, aldi berean, Y ekintza (adibidez, ondo pasatzeko asmotan, txori bati su ematea), moralki garrantzitsuak diren aspektu askori dagokionez, lehenengoaren antzekoa dela uste dugula (adibidez, bi ekintza horietan indibiduo errugabeak dira kaltetuak, biak askatasunez erabakitako borondatezko ekintzak dira, biak denbora «ondo» pasatzeko helburuarekin egindako ekintzak dira, e.a.). Orduan, gure sineskera multzoaren sendotasunaren eta koherentziaren izenean, X eta Y ekintzak antzeko moduan moralki onartezinak direla pentsatzera behartuak gaude neurri handi batean.

Analogia bidezko argudio etikoak neurri batean eztabaia daezina den X kasu edo adibide batetik abiatzen dira, printzipioz denok onartu beharko genukeen ebaluazio morala aurkeztuz. Ondoren, eztabaidagarria den Y kasua edo adibidea aurkeztzen du argudioak, eta kasu horren inguruan pertsona ezberdinek ebaluazio moral ezberdinak (askotan, zuzenean aurkakoak) egiten dituzte. Argudio analogikoaren helburua Y kasu eztabaidagarriaren auzia konpontzea da, X

kasu eztabaidaezinarekin egindako konparazioaren bidez. Laburbilduz, analogia bidezko argudioek honela egiten dute aurrera: (a) lehendabizi, X eta Y kasuak garrantzitsuak diren aspektuetan antzekoak eta konparagarriak direla erakusten dute. Ondoren, (b) koherentziaren eta sendotasunaren izenean, Y kasu eztabaidagarriak X kasu eztabaidaezinenaren ebaluazio moral berdina (edo, gutxienez, antzekoa) jaso beharko lukeela ondorioztatzen. Formalkiago:

1. *Lehenengo premisa*: X ekintza moralki onartezina/onargarria da (ustez, eztabaidaezina den edo adostasun handikoa den ebaluazioa).
2. *Bigarren premisa*: X eta Y garrantzitsuak diren aspektu guztietan (edo, gehienetan behintzat) antzeko ekintzak dira (horixe da Xren eta Yren arteko analogia)²².
3. *Ondorioa*: Y ekintza moralki onartezina/onargarria da (ebaluaziozko ondorioa)²³.

Animalien eskubideen inguruko eztabaida filosofikoetan forma honetako argudioak erabiltzen dira behin eta berriz:

1. *Lehenengo premisa*: gizakiek berezko balioa (instrumentala ez den balioa) daukate/ez daukate (ustez, ebaluazio eztabaidaezina).
2. *Bigarren premisa*: gizakiak eta animaliak garrantzitsuak diren aspektu guztietan (edo, gehienetan behintzat) antzeko izakiak dira (izakien arteko analogia).
3. *Ondorioa*: animaliek berezko balioa daukate/ez daukate.

Analogia bidezko argudio etikoak zalantzan jartzeko bi bide nagusi daude: (1) analogia ezartzen duen premisa zalantzan jartzea; eta/edo (2) ebaluazioan oinarritzen den premisa auzitan ipintzea. Kritika posible horiei erantzun egokia emateak analogia baten egokitasuna ebaluatzeko irizpideak zehaztea eskatzen du. Bost irizpide nagusi aurkeztuko ditut:

1. *Egia*: kontuan hartu beharreko lehenengo gauza da konparatzen ditugun objektuen antzekotasunaren egia.

2. *Garrantzia*: bi objektu aspektu anitzetan antzekoak izan arren, ebaluatu behar dugu aspektu horiek argudioaren ondorioari dagokionez garrantzitsuak diren ala ez. Objektu batek P_1, P_2, \dots, P_n propietateak edukitzeagatik aldi berean Q propietatea edukitzea litekeena dela ziurtatu beharra dago.
3. *Kopurua*: analogia bidezko argudioetan, kopuruak garrantzia dauka. Analogiako objektuek, ondorioari dagokionez, zenbat eta propietate gehiago partekatu, orduan eta indartsuagoa izango da analogia bidezko argudioa.
4. *Aniztasuna*: analogia bidezko argudioetan, objektuek konpartitutako propietate garrantzitsuak zenbat eta anitzagoak izan, orduan eta arrazoi gehiago izango ditugu argudioaren ondorioa onartzeko.
5. *Ezberdintasunak*: X eta Y objektuak propietate garrantzitsu askotan bat etorri arren, oraindik ezinbestekoa izango da bien arteko ezberdintasun posibleak aztertea, eta ezberdintasunak asko badira, argudioaren ondorioa zalantzan jarri daiteke.

Nire ustez, ikerketa zientifiko garaikideetatik, elkarbizitatzetik etorrarazitako intuizioetatik eta gizaki-animalia analogian oinarritutako argudioetatik eratorritako argudioek erakusten dute animaliak izaki adimentsuak direla, mina eta plazera sentitzeko gaitasuna daukatela, emozioak sentitzeko gai direla, arau eta hierarkia sozialak jarraitzen dituztela, e.a. Hau da, animaliek gurekin moralki garrantzitsuak diren aspektu asko konpartitzen dituzte zalantza izpirik gabe. Dena den, ebaluatu dezagun laburki gizaki-animalia analogia aipatutako bost irizpideen arabera.

Gizakiak eta gainontzeko animaliak antzekoak direla argi eta garbi dago; izan ere, eboluzioaren teoriak frogatzen duen legez, gizakiak abere hutsak besterik ez gara. Ondorioz, objektuen antzekotasunen egiazkotasuna zalantzan jartzetik ez dago (antzekotasunak, noski, gero eta handiagoak izango dira konparaziorako aukeratutako animaliak gure eboluzio-eskalatik zenbat eta gertuago izan).

Kopuruari dagokionez, gizakiek eta gainontzeko animaliek moralki garrantzitsuak diren propietate anitz konpartitzen dituztela ere argi dago (mina eta plazera sentitzeko gaitasuna, ongizate subjektiboa duten izaki kontzienteak izatea, emozioak sentitzeko gaitasuna, e.a.).

Aniztasunak ere ez du arazo handiegirik sortzen. Gizakiek eta animaliek propietate garrantzitsu anitz partekatzen dituzte (fisiologikoak eta jokabidekoak batez ere).

Ezberdintasunekin lotuta hasten dira arazo latzak, nire us-tez. Gizakien eta animalien arteko antzekotasuna zentzuzkoa izan arren, eta biek propietate garrantzitsu asko konpartitzen dituztela argi dagoen arren, egia da ezberdintasun garrantzizkoak ere egon badaudela gizakien eta animalien artean (hizkuntzaren erabilera, moralki jokatzeko gaitasuna edo autonomia, kulturaren sorrera, e.a.). Zenbaterainoko garrantzi moralak daukate ezberdintasun horiek? Animaliek eta gizakiek kontsiderazio moral berdina, edo oso antzekoa, merezi dutela dioen argudioa auzitan jartzeko nahikoak ote dira? Eta, zeintzuk izan litezke ikuspegi horren inplikazio praktikoak?

Galdera zail horiei erantzuteko ezinbestekoa da oraindik aztertzeke dugun garrantziaren bigarren irizpidera zuzentzea. Arazo etiko-politikoak izanik, ez da harritzekoa animalien eskubideen auzian topatzen ditugun buruhauste sako-nenak garrantzi moralaren ebaluazioarekin lotutakoak izatea. Ebaluazioak balio kontuak dira, eta balioak kritikatzeko edo auzitan jartzea gauza erraza da sarritan. Filosofia moralaren historiak irakasten digu balio kontuetan akordioetara ailegatzea lan erraza ez dela. Hala eta guztiz ere, animaliei gizakiek merezi duten kontsiderazio moral berdina edo antzekoa ukatzen dieten ikuspegi inplikazio praktikoak kontuan hartzen baditugu, pentsatzen dut deliberamendu etikoaren bidez animalien kontsiderazio moral zuzena defendatu nahi dugunok baikorrak izateko arrazoiak ditugula, proposatutako argudioen ondorioak behin betikoak eta eztabaidaezinak izatetik urrun egon arren.

Konklusioak

Garrantziaren ebaluazioa mailaketa kontua da. Argi uzten du hori antzekotasunaren egiazkotasunaren irizpideak. Esan bezala, konparaziorako aukeratutako animaliak gure eboluzio-eskalatik zenbat eta gertuago izan, analogia bidezko argudioa orduan eta indartsuagoa bilakatzen da. Onerako edo txarrerako, analogia bidezko argudioak, gainontzeko argudio inductiboen antzera, ezin dira baliozko/ez-baliozko dikotomia sinplearen bidez sailkatu. Baliozkoak edo ez-baliozkoak izan beharrean, analogia bidezko argudioak indartsuagoak edo ahulagoak dira. Batzuetan indar handia dutela argi ikusten dugu eta besteetan, aldiz, ahulak iruditzen zaizkigu, eta erdibidean ebaluatzen zailak diren mota guztietako kasu eta argudioak topatzen ditugu. Hori da animalien eskubideen aldeko argudioen kasua. Aurkeztutako argudioek ez dituzte betirako ikuspegi metafisiko dualistak hondoratzen, are gutxiago animaliek inolako kontsiderazio moralik merezi ez dutela dioten ikuspegi etikoak. Hala eta guztiz ere, aurkeztutako argudioen haritik, zailagoa da gizaki-animalia erlazioen inguruko ikuspegi metafisiko eta etiko horiek onartzea. Argudioek indarra baldin badute, analogia bidezko argudioen indarra sailkatuko lukeen alegiazko lerroan, animalien eskubideen alde aurkeztutako argudioek indar handiaren edo maximoaren muturretik indargabekoarenetik baino dezente hurbilago daudela pentsatzeko arrazoi onak ditugula deritzot. Horretan oker ez baldin banabil, eta, halaber, koherentzia baldin badago razionaltasun etikoaren gutxieneko eskakizunen artean, eta, azkenik, onartzen baldin baditugu aurkeztutako moralitasunaren oinarrizko printzipioak, animalien eskubideen aldeko argudio indartsuak gure esku ditugula ondorioztatu beharko genukeela iruditzen zait. Pilota, orduan, animalien eskubideen kontrakoan teilatuan eongo litzateke.¶

1. Eskerrak eman nahiko nizkieke Belen Altunari eta Agustín Arrieta-Urtizbereari idatzi honen lehenengo zirriborro baten inguruan egindako komentario eta kritika zorrotzengatik. Artikuluaren akatsak soilik nireak diren arren, artikuluaren merituak, neurri handi batean, haienak dira. Hala eta guztiz ere, horrek ez du inplikatzeko artikuluaren defendatzen ditudan ikuspegiekin bat egiten dutenik.
2. Argudio, sineskera eta teoria etikoak oinarritzeko koherentzia funtsatuko oreka gogoetatsua ikuspegi metodologikoari buruzko ideia nagusien aurkezpen sakonarentzako, ikusi: DeGrazia, 1996, 11-35 eta, bereziki, Rawls, 1971, 74-8 eta 103-9; 1993, 38-9, 59, 103-4 eta 126-9.
3. Idatzi honetan alde batera utziko ditut sineskera etikoak egiazkoak izan ote daitezkeenaren inguruko auziak ala koherentzia oinarritutako metodologia etikoak koherentzia oinarrituriko egiaren teoria inplikatzeko ote duenaren ingurukoak. Orobat, ez ditut tratatuko arau edo printzipio orokorren eta kasu partikularren arteko erlazioekin lotutako auzi etikoak.
4. Lege moralak autonomoa da baldin eta bere baitan bere oinarriaren eta legalitatearen funtsa aurkitzen badu. Kanti (1785) eta Korsgaard (2006) jarraituz, autonomia moraltasunaren jatorri gisa onartzen dut: borondatearen autonomia edo askatasunean soilik aurkitu daiteke moraliki jokatzeko gaitasunaren (borondate onaren) jatorria. Gizakia, animalia asko ez bezala pentsatzen dut, bere buruari legeak ezartzen dizkion izakia da. Desio eta emozioetatik neurri batean independentea den borondaterik gabe ezin da benetako moraltasunik egon. Esan bezala, hau da nire ustez gizakien eta animalien arteko desberdintasun nagusia, pentsatzen baitut kasu honetan ezberdintasuna gradualak baino esentzialak dela. Dena den, tesi horri ñabardura asko erantsi behar zaizkio. Alde batetik, argi eta garbi dago animaliak ez direla normalean uste dugun bezain inozoak edo berehalako desioen menpekoak (ikusi, adibidez: De Waal, 2006), eta, bestetik, posible da Kanten teoria moralean emozioei nolabaiteko papera egokitzea betebeharrak moralak ezagutzeko orduan (ikusi: Prinz, 2010, 520).
5. Dualismoaren ezaugarripen orokorretarako eta teoriak aurre egin behar dituen arazo nagusien azterketarako, ikusi, adibidez: Priest, 1991, 17-53; Rowlands, 2003, 65-73; Warburton, 2001, 59, 65-6, eta 2004, 127-30.
6. Gogoaren eta gorputzaren arteko erlazioak azaltzeko hipotesi ezberdinak proposatu dituzte dualistek. Batzuentzat elkarreragin psiko-fisikoak norabide bikoitza dauka, gogo-egoerak gorputz gertaeren kausa izan daitezkeen bezala, gorputz gertaerak ere gogo-egoeren kausa izan daitezke. Beste batzuek gogo-egoerek kausa fisikoak dituztela baina gertaera fisikoek gogo-kausarik ez dutela pentsatzen dute. Oraindik ere bestelako hirugarren aukera dago: dualista batzuen arabera gogoaren eta gorputzen artean inolako erlazio kausalik ez dago.
7. Tesi horri beste bat gaineratu ohi diote dualismoaren defendatzaile gehienek: gizakia esentzialki gogoa da, eta modu kontingentean soilik da gorputza (ikusi, adibidez: Descartes, 1637, 64). Pertsona gogoa da, gorputza soilik dauka. Printzipioz ez dago zergatik bi tesi horiek aldi berean defen-

- datu beharrik; izan ere, batek defendatu litzake, batetik, dualismo metafisikoa eta, bestetik, gizakiok esentzialki, eta garrantzi maila berdinarekin, gogo eta gorputza batera garela.
8. Descartesen filosofian dualismo metafisikoari muturreko mekanizismoa eransten zaio, animaliak pentsatu ezin duten izaki mekanikoak direla justifikatu orduko. Descartes (1637, 71-85) arabera, pentsamendua ez den oro printzipio mekanikoen bidez azaldu daiteke, hau da, gorputzarekin lotura duten ezaugarri guztiak (mugimendua, hedadura, luzera, zabalera, e.a.) magnitude zenbakarri hutsetara murriztu daitezke.
 9. Adibidez, dualismo metafisikoa eta kristautasuna logikoki independenteak diren doktrinak izan arren, elkarren arteko loturak ezartzea ez da lan zaila. Arimaren hilezkortasunaren doktrina erlijiosoak lotura zuzena izan dezake dualismo metafisikoarekin; izan ere, arima hilezkorrari bidea zabaltzen dio gorputzetik erabat desberdina den arimak, gorputza hilkorra baita zalantza izpirik gabe. Hortaz, erlijio kristauarekin duen erlazio estuak azaldu lezake, neurri batean behintzat, dualismo metafisikoaren ospe eta zabalpen handia mendealdeko kulturetan eta psikologia arruntean.
 10. Materialismoa existitzen diren izaki guztiak izaki fisikoak direla dioen teoria da. Hala ere, teoria materialistak indartsuagoak edo ahulagoak izan daitezke. Materialismo ahularen ikuspegiaren arabera, objektu edo gertara fisikoek propietate ez-fisikoak (gogo-propietateak edo propietate abstraktuak) eduki ditzakete, propietate ez-fisiko hipotetiko horiek logikoki izaki fisikoen existentziaren menpekoak izan arren. Materialismo mota ospetsuena gogoaren filosofian, seguruenik, gogoaren eta garunaren arteko identitatea defendatzen duena da, gogo-egoera guztiak garun egoera/gertakizun batera murriztu daitezkeelako tesia sostengatzen duen ikuspegia, hain zuzen ere. Gogoaren ikuspegi materialisten ezaugarri eta arazo nagusien azterketarako, ikusi: Priest, 1991, 125-81. Dena den, idatzi honek ez du gogoaren ikuspegi materialista zehatz batekin konprometitu nahi; beraz, identitatearen teoriaren edo funtzionalismoaren ikuspegiaren merituen eta arazoen inguruan ez du deus esango, pentsatzen baitu momentuz, animalien kontsiderazio moralaren arazoari dagokionez, dualismoa kritikatzearekin nahikoa dela, ikuspegi materialista ezberdinek ez baituzkete edukiko dualismoaren ondorio praktikoko latzak animalientzako.
 11. Izaki batek kontsiderazio moral zuzena merezi du baldin eta bakarrik baldin izaki horrek bere baitan garrantzi morala baldin badauka; alderantziz, izaki batek kontsiderazio moral ez-zuzena merezi du beste izakiekiko dituen erlazioetatik soilik eratorritako garrantzi morala badu. Adibidez, txori batek bere baitan garrantzi morala duela diogunean, esan nahi dugu txoriaren interesak edo ongizateak berezko garrantzi moral berezia duela eta erabakiak hartzerakoan beti kontuan hartu behar dugula, txoriaren interes edo ongizate horrek gizakioi nola eragiten digun aparte utzita (hasiera batean behintzat). Kontsiderazio moral zuzena merezi badu, txoria ondo tratatu beharko genuke txoriaren ongizatearengatik berarengatik, ez ekintza horrek guretzat izango litzuzkeen ondorio positiboengatik.

12. Kontzeptuen arteko harreman ezberdinak ulertzen lagutzen diguten nahikotasun eta beharrezkotasun baldintzei dagokionez, hau esan daiteke:
- Nahikotasuna: X Y emateko baldintza nahikoa dela diogunean, Y emateko Xren presentziarekin aski dela esaten ari gara; Xren agerpenak Yren agerpena ziurtatzen du. Gertaera edo ezaugarri batzuek nahikotasun baldintza bat baino gehiago eduki ditzakete.
- Beharrezkotasuna: X Y emateko baldintza beharrezkoa dela diogunean, Y Xrik gabe gertatzea ezinezkoa dela esaten dugu; beste modu batera esanda, X gertatzen ez bada, Y ez da gertatuko. Askotan, gertaera edo ezaugarri batzuk gertatu ahal izateko, beharrezko baldintza bat baino gehiago izaten dira.
- Edozein X eta Y baldintzak kontuan izanda, haien arteko erlazioak lau motatakoak izan daitezke: (1) Y gerta dadin, X baldintza beharrezkoa baina ez nahikoa da; (2) Y gerta dadin, X baldintza nahikoa baina ez beharrezkoa da; (3) Y gerta dadin, X aldi berean baldintza beharrezkoa eta nahikoa da; eta (4) Y gerta dadin, X ez da ez beharrezkoa ez nahikoa.
13. Pentsatu daiteke kontzientziaren irizpidea murriztegia dela, izan ere, agente moral askok baloratzen dituzten gauza garrantzitsu anitz uzten baititu kanpoan (adibidez: ekosistemak, artelanak, e.a.). Artikuluan esango dudak guztiak ez du inolaz ere inplikatzeko gauza horiek inolako kontsiderazio moralik merezi ez dutenik; baina, segur aski, inplikatzeko gauza horiek kontsiderazio moral ez-zuzena soilik merezi dutela. Dena den, bezelako ikuspegiak defendatu daitezke. Artikuluan, kontzientzia edukitzea kontsiderazio moral zuzena merezi izateko irizpide beharrezkoa eta nahikoa dela onartuko dut; baina kontzientzia irizpide nahiko baina ez beharrezko gisa jotzen baldin badugu, orduan, ekosistemek edo artelanek ere kontsiderazio moral zuzena merezi dutela aldarrikatu genezake.
14. Aipatutako berdintasuna morala da, ez enpirikoa (Singer, 1990, 37-40). Argi eta garbi, gizakiok gaitasun fisiko zein intelektual desberdinak ditugu, eta, beraz, zentzu enpirikoan, gizaki guztiak berdinarak garela esatea gezur hutsa da. Berdintasunaz hitz egiterakoan berdintasun moralaz ari naiz: gizaki guztiak, gaitasun fisiko eta intelektual ezberdinak izan arren, kontsiderazio moral berdina merezi dutela dioen printzipioaz, hain zuzen ere. Beste modu batean esanda, printzipioa deskriptiboa baino aginduzkoa da.
15. Espeziearen kontzeptu genetiko soilik erabiltzen badut ere, kontuan izan behar da biologia garaikidean espeziearen kontzeptu anitz ezberdinak (ekologikoak, filogenetikoak, ebolutiboak, e.a.) proposatu direla helburu diferenteak asetzeko. Horrek arazoak sortu ditzake; izan ere, zalan-tzan jarri daiteke espeziearena bezalako kontzeptu biologiko baten aplikazioaren egokitasuna deliberamendu moralarekin zuzenean lotutako auzietan, batez ere kontuan hartzen badugu ez dagoela filosofoen arteko akordiorik espezieen estatus ontologikoaren izaerari dagokionez. *Espezie* kontzeptu biologiko ezberdinen inguruan eta espeziearen kontzeptuak deliberamendu etikoan jokatu dezakeen paperaren inguruko ideiei buruz, ikusi: Marcos, 2010. (Idatzi benetan interesgarria izan arren, azpima-

- rratu nahiko nuke ez natorrela bat Marcosek defendatzen dituen tesi batzuekin).
16. Arrazak ere, adibidez, genetika kontu hutsa dira eta, arrazakeria gaitzes- ten dugunok behintzat, ez dugu pentsatzen ezberdintasun genetiko ho- rrek garrantzi morala duenik. Espezie partaidetzaren kasuan, egoera zer- gatik izango da bestelakoa?
 17. Animaliak espezie trinko ez-jarraituetan sailkatzeak ez dauka zentzu handiegirik ikuspegi biologiko eboluzionistatik; edo, hobe esanda, ikus- pegi biologikotik ikusita, espezieen sailkapenak artifizialak dira. Adibi- dez, gizakien eta txinpantzeen artean dagoen distantzia edo desberdinta- sun ebolutiboa handia dela iruditzen baldin bazaigu, erdibidean zeuden espezieak desagertu direlako besterik ez da. Akzidente historiko horrek zailagoa egiten du gainontzeko animaliekin ditugun loturak aitortzea. Tximinoekin ditugun antzekotasunak onartzen ditugu batzuetan, baina oso gutxitan onartzen dugu tximinoak besterik ez garena (ideia horien guztien eta *espezie* kontzeptu biologikoaren azterketarako, ikusi: Clark, 1993; Dawkins, 1993 eta Dunbar, 1993). Zer gertatuko litzateke *Homo erectus*en batekin edo *Homo habilis*en batekin gaur egun sorpresaz topo egingo bagenu? Gainontzeko animaliekin egiten dugun antzera, gure adi- nako kontsiderazio moralik mereziko ez luketela onartzeko prest egongo al ginatke? Gu/Besteak motako sailkapenen izaera (bai gizaki-animalia erlazioetan baita gizakien arteko erlazioetan ere) morala da zientifikoa baino, errealitate biologikoan ez baitute lekuri aurkitzen horrelako sail- kapenek.
 18. Batzuetan, gizakiok gure artean lotura edo erlazio emozional bereziak ditugu, gainontzeko animaliekin sortu ezin ditugunak. Gertakari hori moralki garrantzitsua litzateke animalien eta gizakien arteko ezberdinta- suna justifikatzeko. Gure espeziearen partaide diren izakiekiko betebe- har moral berezi handiagoak izango genituzke haiekin erlazio emozional bereziak ditugulako (edo edukitzeko aukera dugulako behintzat). Argu- dio horrek nolabaiteko egia seinalatzen duen arren, arazo handiak dauz- kala ere onartu beharra dago (arazoen aurkezpenerako, ikusi: DeGrazia, 1996, 61-5 eta Horta, 2009). Nire iritziz, zailtasunek merituek baino pisu gehiago daukate kasu honetan eta, beraz, kasu gehienetan harreman emozionalek garrantzi moral berezirik ez dutela ondorioztatzeko argudio onak ditugula pentsatzen dut. Hala ere, sakonki pentsatu beharreko gai benetan zaila da hori.
 19. Esan bezala, koherentzia razionaltasunaren betekizun nagusietakoa da (nagusia ez bada). Argudio/teoria bat koherentea edo sendoa da bere za- ti edo premisa guztiak ondorioa oinarritzen laguntzen dutenean; beste modura esanda, teoria edo argudio bat sendoa edo koherentea da, ez be- re baitan, ezta onartutako beste teoriekin edo argudioekin elkartzean ere, kontraesanik sortzen ez badu. Argudio/teoria batek barne koherentzia eduki dezake eta, aldi berean, zientzia enpirikoen datu espermentalekiko inkoherentea izan; beraz, barne koherentzia ez da nahikoa argudio/teoria

- baten sendotasuna ebaluatzeko, garaiko teoria zientifiko nagusiekin bateragarria izatea ere ezinbestekoa gertatzen baita.
20. Argudioak, noski, ez du funtzionatzen giza espeziearen partaide izatearen propietatea aintzat hartuz gero, definizioz propietate hori gizaki guztiek daukaten eta animalia bakar batek ez daukan propietatea baita. Dena den, zuzen banabil espezie partaidetzak garrantzi moralik ez duela argudiatzean, objektzio horrek ez dauka inolako indarririk.
 21. Analogia bidezko argudioen eta horien egokitasun edo indar baldintzen ikerketari buruz, ikusi: Lau, 2011, 195-9 eta Rainbolt eta Dwyer, 2012, 228-56. Azpiatal honetako ideia gehienak bi iturri horietatik zuzenean atera ditut.
 22. Ebaluazioan funtsatzen den lehengo premisa ez bezala, analogian oinarritzen den bigarren premisa enpiriko hutsa da. Analogia enpiriko hutsean (premisetan inolako ebaluaziorik egiten ez dituztenak) fundatzen diren argudioek hurrengo forma hartu ohi dute (Rainbolt and Dwyer, 2012, 230):
 1. *Lehenengo premisa*: X objektuak E_1, E_2, \dots, E_n ezaugarriak dauzka.
 2. *Bigarren premisa*: Y objektuak ere E_1, E_2, \dots ezaugarriak dauzka.
 3. *Ondorioa*: Y objektuak, segur aski, E_n ezaugarria ere dauka.
 23. Analogia bidezko argudio on bat osatzeko, gehienetan ezinbestekoa izan daiteke, alde batetik, analogia ezartzen duen premisaren aldeko argudio osagarriak eskaintzea eta, bestetik, ebaluazioa egiten duen premisaren onargarritasuna ebaluaziozko ondorioaren ukazioarena baino handiagoa izatea.

Bibliografia

- Ayala, Francisco (2006): «Biology to Ethics. An Evolutionist's View of Human Nature», 141-58 in Boniolo, Giovanni eta De Anna, Gabriele (arg.) (2006): *Evolutionary Ethics and Contemporary Biology*. New York: Cambridge University Press.
- Clark, Stephen R. L. (1993): «Los grandes simios y la idea del parentesco», 146-62 in Cavalieri, Paola eta Singer, Peter (arg.) (1993): *El proyecto «Gran Simio»*. La igualdad más allá de la humanidad (1998). Madril: Trotta.
- Damasio, Antonio (1994): *El error de Descartes. La emoción, la razón y el cerebro humano* (2006). Bartzelona: Crítica.
- Dawkins, Richard (1993): «Lagunas en la mente», 105-14 in Cavalieri, Paola eta Singer, Peter (arg.) (1993): *El proyecto «Gran Simio»*. La igualdad más allá de la humanidad (1998). Madril: Trotta.
- DeGrazia, David (1996): *Taking Animals Seriously. Mental Life and Moral Status*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Descartes, René (1637): *Metodoari buruzko diskurtsoa* (1997). Bilbo: Klasi-koak.
- De Waal, Frans (2006): «Seres moralmente evolucionados», 23-111 in De Waal, Frans (2006): *Primates y filósofos. La evolución de la moral del simio al hombre* (2007). Bartzelona: Paidós.
- Dunbar, Robin I. M. (1993): «¿Qué hay en una clasificación?», 141-5 in Cavalieri, Paola eta Singer, Peter (arg.) (1993): *El proyecto «Gran Simio»*. La igualdad más allá de la humanidad (1998). Madril: Trotta.
- Herrera Guevara, Asunción (2008): «Más allá de las razones éticas», 17-30 in González, Marta I.; Riechmann, Jorge; Rodríguez Carreño, Jimena eta Tafalla, Marta (koord.) (2008): *Razonar y actuar en defensa de los animales*. Madril: Los Libros de la Catarata.
- Horta, Oscar (2009): «El antropocentrismo y el argumento de los vínculos emocionales», 1-13, *Dilemata. Revista Internacional de Éticas Aplicadas* 1.
- Kant, Immanuel (1785): *Fundamentación de la metafísica de las costumbres* (2000). Mexiko D.F.: Porrúa.
- Korsgaard, Christine M. (2006): «La moralidad y la singularidad de la acción humana», 131-53 in De Waal, Frans (2006): *Primates y filósofos. La evolución de la moral del simio al hombre* (2007). Bartzelona: Paidós.
- Lau, Joe Y. F. (2011): *An Introduction to Critical Thinking and Creativity. Think More, Think Better*. Hoboken: Wiley.
- Marcos, Alfredo (2010): «Hacia una filosofía práctica de la ciencia: especie biológica y deliberación ética», 108-23, *Revista Latinoamericana de Bioética* 10/2.
- Nussbaum, Martha C. (1986): *La fragilidad del bien. Fortuna y ética en la tragedia y la filosofía griega* (2004). Boadilla del Monte: Antonio Machado Libros.
- (1992): «Capacidades humanas y justicia social. En defensa del esencialismo aristotélico», 43-104 in Riechmann, Jorge (koord.) (1998): *Necesidad*

- tar, desear, vivir. Sobre necesidades, desarrollo humano, crecimiento económico y sustentabilidad.* Madril: Los Libros de la Catarata.
- (1993a): «Social Justice and Universalism: In Defense of an Aristotelian Account of Human Functioning», S46-S73, *Modern Philology* 90, Gehigarria.
- (1993b): «Virtudes no relativas: un enfoque aristotélico», 318-51 in Nussbaum, Martha C. eta Sen, Amartya (bil.) (1993): *La calidad de vida* (1996). Mexiko D.F.: Fondo de Cultura Económica.
- Priest, Stephen (1991): *Teorías y filosofías de la mente* (1994). Madril: Cátedra.
- Prinz, Jesse J. (2010): «The Moral Emotions», 519-38 in Goldie, Peter (arg.) (2010): *The Oxford Handbook of Philosophy of Emotion*. Oxford: Oxford University Press.
- Putnam, Hilary (1993): «La objetividad y la distinción ciencia - ética», 193-210 in Nussbaum, Martha C. eta Sen, Amartya (bil.) (1993): *La calidad de vida* (1996). Mexiko D.F.: Fondo de Cultura Económica.
- (2002): *The Collapse of the Fact/Value Dichotomy and Other Essays*. Cambridge: Harvard University Press.
- Rainbolt, George W. eta Dwyer, Sandra L. (2012): *Critical Thinking. The Art of Argument*. Boston: Wadsworth.
- Rawls, John (1971): *Justiziaren teoria bat* (2008). Bilbo: Klasikoak.
- (1993): *El liberalismo político* (2006). Bartzelona: Crítica.
- Riechmann, Jorge (2003): *Todos los animales somos hermanos. Ensayos sobre el lugar de los animales en las sociedades industrializadas*. Granada: Editorial Universidad de Granada.
- Rowlands, Mark (2002): *Animals Like Us*. Londres: Verso.
- (2003): *The Philosopher at the End of the Universe*. Londres: Ebury Press.
- (2012): «¿Pueden los animales ser morales?», 1-32, *Dilemata. Revista Internacional de Éticas Aplicadas* 9.
- Sartre, Jean-Paul (1946): «El existencialismo es un humanismo», 134-62 in Gómez, Carlos (arg.) (2002): *Doce textos fundamentales de la ética del siglo XX*. Madril: Alianza.
- Singer, Peter (1990): *Liberación animal* (1999). Madril: Trotta.
- Torres Aldave, Mikel (2012): «¿Es 'sujeto moral' un concepto inútil (y peligroso)? Comentario a '¿Pueden los animales ser morales?'», 105-21, *Dilemata. Revista Internacional de Éticas Aplicadas* 9.
- Warburton, Nigel (2001): *La caverna de Platón y otras delicias de la filosofía* (2008). Bartzelona: Crítica.
- (2004): *Oinarrizko filosofia* (2011). Bilbo: Euskal Herriko Unibertsitateko Argitalpen Zerbitzua.